

Raakpunten tussen twee journalistieke levenslopen

Albert Van de Poel en Rob Van Roosbroeck

Dit is het beknopte verhaal van twee Vlamingen van wie de levenslopen veel gelijkenissen vertonen. Beiden werden geboren in hetzelfde jaar, hadden activistische sympathieën en koesterden een diepe verachting, grenzend aan haat, voor het Belgische bestel. Beiden gaven lucht aan hun opinies in de journalistiek en evolueerden van een algemene pro-Duitse instelling naar enge samenwerking met de bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog. Beiden zochten ten slotte, op een verschillend tijdstip, hun toevlucht in Zuid-Nederland en bouwden er een nieuw leven op.

Relatief weinig is tot nog toe gepubliceerd over hun leven en het is niet de bedoeling dat in deze korte bijdrage te verhelpen.¹ Ik wil hier enkel de grote lijnen van hun levens uitstippelen, aanduiden waar hun wegen elkaar kruisten en proberen te verklaren waarom de éne in 1947, na de ervaring van de oorlog en gevangenschap in een Duits concentratiekamp, de zeer ongewoonlijke beslissing nam zeven jaar lang, op eigen risico, onderdak te verlenen aan de andere, nadat

1. Biografische gegevens over Rob Van Roosbroeck zijn te vinden in: G. Provoost, *Roosbroeck, Rob van*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1975, p. 1356; I. Schöffers, *Het nationaal-socialistische beeld van de geschiedenis der Nederlanden*, Utrecht, 1978, passim; P.J. Verstraete & K. Barrezele, *Vlaamse portretten*, 1, Antwerpen, 1985, pp. 109-128; Br. De Wever, *Roosbroeck, Rob van*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, pp. 2655-2656; A. Van Nimmen, *Roosbroeck, Robert van*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 19, Brussel, 2009, kol. 795-811 en A. Van Nimmen, *Robert Van Roosbroeck – Ein flämischer Historiker und seine Beziehung zu Deutschland*, in: M. Fahlbusch & I. Haar (red.), *Völkische Wissenschaften und Politikberatung im 20. Jahrhundert. Expertise und "Neuordnung" Europas*, Paderborn, 2010, pp. 293-331, zowel als in een aantal door Van Roosbroeck zelf gegeven interviews. Zijn archief bevindt zich in het ADVN, Antwerpen, BE ADVN AC472 – Archief Robert Van Roosbroeck, D12268-D12273. Voor Albert Van de Poel zijn de voornaamste bronnen: P. Naeved [= A. Van de Poel], *Uit de Vlaamse universiteitsdagen te Gent in de oorlogsjaren 1916-18*, in: *Annuaire der Rooms-katholieke studenten in Nederland*, 21, Leiden, 1921, pp. 187-243; J. Brouwers, *De journalistieke charges van Albert Van de Poel*, in: *Jaarboek Katholiek Documentatie Centrum*, Nijmegen, 1988, evenals zijn onuitgegeven doctorale scriptie *Vraagtekens bij een geval van collaboratie. Albert van de Poel, hoofdredacteur van het Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland in 1940*, KU Nijmegen, 1986; en J. Bakker, *J.E.A. van de Poel en de april-meistakingen van Breda in 1943*, in: *Jaarboek van de geschied- en oudheidkundige kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom"*, 56, 2003, pp. 135-164. Het Van de Poel archief is ondergebracht in het Brabants Historisch Documentatie Centrum (BHC), 's Hertogenbosch, toegangsnummers 327 en 748.

deze wegens verregaande collaboratie in België ter dood veroordeeld was. In de loop van dit verhaal zal ingegaan worden op gemeenschappelijke ervaringen, gedeelde idealen en ontzueringen. Hierdoor hoop ik de aandacht te vestigen op een weinig bekende en diep menselijke episode uit de Vlaamse beweging die stellig nog verdere opzoeken rechtvaardigt.

JEUGDJAREN (1898-1918)

Albert Van de Poel werd geboren in Diest op 29 mei 1898 in een vermoedelijk streng katholiek gezin. Hij liep er school op het Sint-Jan Berchmanscollege, wat hem principieel moest voorbereiden op verdere universitaire studies in Leuven. Uit geloofsovertuiging en omdat hij de behoefte voelde zijn volk bij te staan, had hij lang overwogen priester of kloosterling te worden, maar uiteindelijk schrikte de Fransgezindheid van de geestelijkheid in Mechelen hem daarvan af. Vlaamsgezind en overtuigd van het onrecht dat de Vlamingen beschoren bleef in het Belgische bestel, trok Albert op zondag 28 oktober 1917, tegen de zin van zijn vader in, naar Gent om zich te laten inschrijven aan de vernederlandste universiteit. Daar aangekomen, begaf hij zich onmiddellijk naar het krijgsgevangenenkamp van Oostakker waar pater Stracke verantwoordelijk was voor geestelijke bijstand. Hij wilde de jezuïet ervan op de hoogte brengen afstand gedaan te hebben van zijn vroegere intenties kloosterling te worden. Aan de universiteit werd Albert lid van het Gentse studentenkorps Hou ende Trou en droeg waarschijnlijk de baret waarvoor de studenten door de Gentse bourgeoisie smalend '*les pâtissiers de l'Empereur*' genoemd werden. Hij vatte zijn studies aan en leerde aldus de professoren Antoon Jacob, Willem De Vreese en Lodewijk Dosfel kennen. Nadat hij enkele maanden in een ziekenhuis had doorgebracht wegens een aanval van tyfuskoorts, hervatte de jonge man zijn studies. Op 15 oktober 1918 woonde hij de openingszitting van het academisch jaar bij, waarop Reimond Speleers, waarnemend rector, het woord voerde en onderstreepte dat nu voor altijd weerlegd was dat Vlaanderen geen eigen hogeschool kon voeren.²

Zoals vele katholieken voelde Van de Poel zich verraden door de negatieve houding van het episcopaat tegenover het activisme zowel als tegenover de verneerlandering van het hoger onderwijs en zocht daarom toenadering tot andersdenkenden in de studentenwereld. Toch bleef de jonge man erg religieus. Leo Picard, de Gentse activist met wie de student in contact getreden was, herinnert zich dat een van de eerste meubelen die de student zich aanschafte, een bidstoel was.³ Bovendien getuigde Van de Poel, als puber, van een sentimentele en romantische

2. J. Dedeurwaerder, *Professor Speleers, een biografie*, Antwerpen-Gent, 2002, p. 352.

3. Brief van Leo Picard aan Lammert Buning, 31 januari 1973, geciteerd in J. Brouwers, *Vraagtekens bij een geval van collaboratie [...]*, p. 12.

natuur. Hij leerde de wereldliteratuur kennen en dweept met Frederik Van Eeden en met de vertaling van Davids psalmen door Marnix van Sint Aldegonde. Als hij vanuit Gent aan zijn liefde schreef, deed hij dit in poëtische termen: "...t is avond en guur, de Schelde lijkt lood, in zware grijsheid dwarrelt sneeuw omneer, en moe fladderden de meeuwen om schuil. Hun doen is droef en eenzaam, als mijn tobben om mijn troosteloos alleen-zijn, en mijn holle nood aan liefde en teederheid."⁴

Rob Van Roosbroeck daarentegen zag het daglicht in Antwerpen op 3 november 1898, precies 158 dagen na zijn tijdgenoot uit Diest. Hij stamde uit een gezin waarvan de moeder wel gelovig was, maar de vader van de Kerk niet wilde weten (na diens overlijden moest de latere historicus de pastoor het huis uit jagen).⁵ Teneinde aan zijn kinderen betere opvoedingskansen te gunnen, had de vader, tolbeamte, om verplaatsing naar de havenstad gevraagd. De jonge Rob voelde zich oorspronkelijk aangetrokken voor een loopbaan van officier of muzikant, maar – aangespoord door zijn vader – viel de keuze ten slotte op het onderwijs. Van Roosbroeck ging naar de Lagere Hoofdschool op de Oudaen en, vanaf 1913, naar de Normaalschool. Daar openden zich ook voor hem nieuwe werelden: hij ontdekte de Vlaamse literatuur en werd bekend met de grote Russen en Duitsers. Een opvoering in Oost-Vlaams dialect van Cyriel Buysse's *Het gezin van Paemel* liet op zijn gemoed een onuitwisbare indruk achter.⁶

Rob Van Roosbroeck als jonge onderwijzer in 1918. [Archief Paula Mortelmans]

4. P. Naeved, *Uit de Vlaamsche universiteitsdagen [...]*, p. 220.

5. BHIC, Zwart Nationaal Front, toegang 234, inv. nr. 3135: J. Vriens, Gesprek met Dr. R.G.E. Van Roosbroeck.

6. R. van roosbroeck, in: *Broederband*, jg. 4, 1968, nr. 2, p. 21.

Evenals de jonge Van de Poel ontwikkelde Van Roosbroeck een romantisch en pubertair gevoel voor poëzie. In 1915 pende hij dan ook de oudste van de van hem bewaarde tekst:

“Alleen

*In wijde levensbaan sta ik alleen,
en staar in peilloos-dichte duisternis,
doch alles in dien chaos om mij heen
is grauwig woest als verre wildernis.”*⁷

We staan hier niet zo ver van de toon aangeslagen door de Diestenaar in de brief aan zijn lief.

In 1917 voltooide Van Roosbroeck zijn opleiding als leraar en werd hij datzelfde jaar nog aangesteld – samen met zijn klasgenoot Ger Schmook – als onderwijzer aan de Gemeenteschool voor Jongens nr. 7 op de Markgravelei in Antwerpen.⁸ Ondertussen zette hij zich in voor de Vlaamse beweging. Hij las de pamfletten van Stracke en Severeyns, werd lid van het Vlaamsch Verbond, een overkoepelend orgaan dat in Antwerpen activistische krachten probeerde te bundelen, evenals van Jeugdgemeente, de jeugdbeweging die Lode Craeybeckx in het leven had geroepen met als doel het nastreven van een culturele autonomie voor Vlaanderen. Hij nam deel aan betogingen en was via zijn intieme vriend Frans Van Gelder, ingeschreven in Gent, bovendien goed op de hoogte van zowel de toestand aan de universiteit als de gebeurtenissen aan het front (Frans' broer, Antoon, nam als soldaat deel aan de activistische beweging aldaar). Geen wonder dus dat, onder die omstandigheden, zowel Van Roosbroeck als Schmook cursussen begonnen te volgen aan de activistische hogeschooluitbreiding in Antwerpen en ten slotte naar Brussel togen om er het humaniora-examen af te leggen voor de centrale examencommissie. Voor Van Roosbroeck leek de weg nu vrij naar eventuele universitaire studies.

INTERBELLUM (1919-1939)

Zowel Van Roosbroeck als Van de Poel werden na de oorlog getroffen door de repressie: de Diestenaar werd in februari 1919 gevangen genomen, opgesloten in een cel met twee andere gevangenen en einde april naar het Justitiepaleis in Brussel gebracht voor ondervraging. Zijn lot bekommerde mejuffer Belpaire zo zeer

7. Eerste strofe van een ongepubliceerd gedicht gedateerd 17 april 1915 dat zich bevindt in een door Van Roosbroeck samengesteld käft nu in het AMVC-Letterenhuis (document 31440).

8. Zie hierover G. Schmook, *Stap voor stap langs kronkelwegen*, Antwerpen-Amsterdam, 1976, p. 128.

dat zij op 6 mei 1919 in een brief aan de met haar bevriende koningin Elisabeth het geval Van de Poel aanhaalde als voorbeeld van de onrechtmatige behandeling van sommige activisten. Daarin schreef de Vlaamse vooraanstaande vrouw aan de koningin, na de feiten aangehaald te hebben: "*Je n'ajouterais aucun commentaire à la révélation de ces faits. Ce serait faire injure à Votre Majesté. Et pendant ce temps les accapareurs sont mis en liberté sous caution, ou simplement parce que leur emprisonnement pourrait excéder la peine.*"⁹ Negen dagen later, op 15 mei, kon Belpaire aan de koningin berichten dat Van de Poel vrijgelaten was en voegde eraan toe: "*Constant Eeckels¹⁰ vient de me raconter la joie de ce garçon, celle de ses parents qui ne pouvaient croire à leur bonheur*".¹¹

Hoewel Van de Poel niet verder gerechtelijk vervolgd werd, bleef hem in de toekomst verdere toegang tot een Belgische universiteit ontzegd. Dit zette de jongeman ertoe aan naar Nederland uit te wijken waar hij, zonder problemen en zelfs met vrijstelling van bepaalde cursussen, zijn juridische studies kon verderzetten aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Het is trouwens ook in Nederland dat hij in 1922 onder het anagram Pol Naeved de geromantiseerde memoires over zijn studie jaren in Gent publiceerde, die hij geschreven had tijdens zijn verblijf in de gevangenis van Vorst.¹² In die tijd stond reeds vast dat zijn roeping in de journalistiek lag en hij begon in 1920 mee te werken aan het in 's-Hertogenbosch uitgegeven katholieke dagblad *De Tijd*. Drie jaar later werd de jongeman als hoofdredacteur aangesteld van de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant*, trad in het huwelijk met een Nederlandse en begon te publiceren over de betrekkingen tussen Vlaanderen en Nederland, een thema dat hem nog jarenlang zou bezighouden. Van de Poel stond trouwens in eng contact met andere naar Nederland uitgeweken ex-activisten en was enige tijd redactiesecretaris van het aldaar door het Verbond van Vlaamse Nationalisten De Blauwvoet uitgegeven weekblad *Vlaanderen*.¹³ Na enkele maanden echter kon hij de radicale koers van het blad niet volgen en diende zijn ontslag in.¹⁴

9. Mejuffer Belpaire verwijst hier naar gevallen van rijke magnaten, zoals Evence Coppée, die tegen waarborg vrijgelaten werden.

10. Constant Eeckels (1879-1955), dichter en ambtenaar, had net in februari 1919 zijn pamflet *Gerechtigheid! Gerechtigheid!* gepubliceerd.

11. Beide brieven van Mejuffer Belpaire bevinden zich in het Archief van het Koninklijk Paleis, Brussel, Archief van het Privésecretariaat van koning Albert en van koningin Elisabeth, nr. 676B. Ze werden ter beschikking gesteld door Gustaaf Janssens.

12. Zie vermelding in voetnoot 1.

13. Het uit 1927 daterend manuscript van een artikel over de ethische grondslag van de Vlaamse beweging bevindt zich in het BHIC, Archief Van de Poel, toegang 748, inv. nr. 104.

14. Hierover werd uitvoerig en grondig bericht in: L. Vandeweyer, Redaktiegeschiedenis van het weekblad *Vlaanderen* (1925-1934), in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 45, 1986, nr. 2, pp. 71-72.

In 1928 doceerde Van de Poel aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen op een voor hem typerend onderwerp – ‘Nationalisme en Staat’ – waarin hij de thesis verdedigde dat elk volk recht heeft op een eigen staat en waarmee hij probeerde een thomistische grondslag te geven aan de Groot-Nederlandse beweging.¹⁵ Met zulke opvattingen kwam hij tamelijk snel in woelige wateren terecht. Tijdens een alternatieve plechtigheid georganiseerd door het Algemeen Nederlands Verbond op 23 januari 1929 naar aanleiding van de 350ste verjaardag van de Unie van Utrecht nam hij het woord en pleitte voor een groter begrip voor Zuid-Nederlandse bekommernissen. Deze unie, beweerde hij, bezegelde de overwinning van de Calvinisten en had “*droevige gevolgen... voor geheel Zuid-Nederland*”.¹⁶ De zaal was versierd met de vlaggen van de ondertekenaars van het verbond – zowel noordelijke als zuidelijke – en met in grote letters het vers van de aanwezige dichter René De Clercq: “*Hollandsch, Vlaamsch, Zuid-Afrikaansch, slechts de naam is anders*”.¹⁷ Of Van Roosbroeck deel uitmaakte van de Vlaamse delegatie bij deze manifestatie is niet met zekerheid vast te stellen, maar best mogelijk. Dat de redevoeringen van Van de Poel en Gerretson veel stof deden opwaaien, zowel in Nederland als bij de zuiderburen staat echter buiten kijf: ze werden uitvoerig – soms lovend, soms kritisch – besproken in de pers en gaven zelfs aanleiding tot enig diplomatiek gekibbel tussen België en Nederland.¹⁸

Van Roosbroecks ervaring na het wapenbestand van 1918 was niet minder bewogen: hij werd ontslagen uit zijn functie als leraar en zijn door een activistische jury toegekend humanioradiploma werd ongeldig verklaard. Verre van hem te ontmoedigen, bevestigden deze maatregelen hem echter in zijn anti-Belgische en pro-Vlaamse opvattingen. Hij verwachtte echter veel van de naoorlogse periode. Samen met zijn vriend Van Gelder ronselde hij leden voor de Frontpartij en stortte zich halsoverkop in de internationale pacifistische jeugdbeweging.¹⁹ Hij werd lid van de Vlaamse Clarté en publiceerde over de Vlaamse beweging in internationaal gerichte bladen zoals *Weltjugendliga* en *Vivos voco*. Zelfs tijdens zijn militaire dienst slaagde hij erin zijn stem te laten horen in *De Stormram* en diens opvolger *De Ploeg*, de weekbladen van het Vlaamsche Front. In juli 1923 werd hij door socialistische bemiddeling opnieuw aangesteld als leraar in Hemiksem en wijdde zich, naast zijn vele journalistieke verantwoordelijkheden, weer aan het onderwijs, ook in

15. J.E.A. Van de Poel, *Nationaliteit en Staat*, Maastricht, 1928.

16. De Unie van Utrecht herdacht, in: *Utrechtsch Dagblad*, 24 januari 1929.

17. Dit citaat komt uit het gedicht *Lied van Groot-Nederland*. R. de Clercq, *De noodhoorn. Vaderlandsche liederen*, Utrecht 1916, p. 29.

18. Voor een beschrijving van de plechtigheid en zijn naklank zie P. van Hees, Groot-Nederland en de Unie van Utrecht, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 38, 1979, nr. 2, kol. 79-90.

19. Vgl. L. Vandeweyer, De oprichting van het Vlaamsche Front te Antwerpen. Een getuigenis van Rob Van Roosbroeck, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 68, 2009, nr. 3, pp. 264-286.

Groepsfoto van de deelnemers aan de vergadering van het Kanaalcomité gehouden in Breda op 13 april 1932, met o.a. Albert Van de Poel (staand in het midden, met bril), Pieter Geyl (achterste rij staand, zevende van links met donkere snor), Frederik Carel Gerretson (zittend uiterst rechts) en Leo Picard (niet geïdentificeerd). [BHIC, J.E.A. Van de Poel, toegangsnummer 748, inventarisnummer 105]

het kader van de Volksuniversiteit Herman Van den Reeck. Bovendien behaalde hij opnieuw het humanioradiploma voor de centrale jury en kon zich als speciaal student laten inschrijven aan de Leuvense universiteit. Zeven jaar later promoveerde hij er summa cum laude tot doctor in de geschiedkundige wetenschappen met een thesis over het jaar 1566-67 in Antwerpen tijdens de opstand tegen Spanje.²⁰ Van Roosbroeck kon hierdoor een vaste benoeming bekomen als leraar aan de Middelbare Normalschool en zich van toen af aan volledig inzetten voor de historische vorming van Vlaamse leerkrachten.²¹ Toch bleef hij zijn historische werk verderzetten en publiceerde o.a. een hoofdstuk in Jan Romeins populaire werk *De lage landen bij de zee*.²²

Van de Poel was ondertussen in 1929 hoofdredacteur geworden van het door Neerlandia uitgegeven *Dagblad van Noord-Brabant* en verzette zich daarin heftig en met succes tegen het nieuwe project voor een Moerdijkkanaal dat dwars door West-Brabant zou lopen en ten slotte, in zijn opinie, het francofone Belgische bestel ten goede zou komen.²³ Voor dit initiatief werd hij op 13 april 1932 gehuldigd tijdens een officiële vergadering van het Kanaalcomité in het hotel 'De Kroon', in aanwezigheid van vele prominenten waaronder Frederik Carel Gerretson en Pieter Geyl.²⁴ Van Roosbroeck – evenals Van de Poel in hart en nieren een journalist – zou naast zijn academische bezigheden ook geregeld de pen blijven opnemen in dagbladen en tijdschriften. Hij versloeg en becommentarieerde buitenlandse aangelegenheden, eerst als verslaggever voor *De Schelde*, het dagblad van de Frontpartij, dan voor zijn opvolger *Volk en Staat*, en in september 1939 werd hij hoofdredacteur van *De Week*. Terwijl Van de Poel zich in zijn journalistieke werk hoofdzakelijk inzette voor Nederlandse en Vlaamse aangelegenheden, bestreek Van Roosbroeck daarentegen, als historicus en lesgever, een veel breder veld: zijn interesse ging uit naar de internationale politiek.

Desondanks deelden Van de Poel en zijn Vlaamse collega veel opvattingen. Beiden waren hartstochtelijke aanhangers van de Groot-Nederlandse idee en volgden met spanning het verschijnen van Geyls *Geschiedenis van de Nederlandsche stam* dat

20. R. Van Roosbroeck, *Het wonderjaar te Antwerpen 1566-1567. Inleiding tot de studie der godsdienstonlusten te Antwerpen van 1566 tot 1585*, Antwerpen, 1930.

21. Vanaf 1 januari 1927, na gedeeltelijk afgeronde studies, was Van Roosbroeck reeds benoemd tot onderwijzer aan de Lagere Normalschool.

22. R. Van Roosbroeck, *Vlaanderen en Brabant in de zestiende en achttiende eeuw*, in: J. Romein, *De lage landen bij de zee*, Utrecht, 1934, pp. 432-460.

23. L. Wils, *Burgemeester Van Cauwelaert 1923-1932. Schepper van Nederlandstalig Vlaanderen*, Antwerpen-Amsterdam, 2005, p. 112 en Het nieuwe "Moerdijk"-kanaal, in: *Dagblad van Noord-Brabant*, 15 september 1931.

24. Over de spanningen tussen de aanwezigen zie het uitgebreid verslag van Geyl in zijn brief aan Herman Vos van 18 april 1932 in: P. van Hees & A.W. Willemsen (red), *Geyl en Vlaanderen. Deel II 1928-1932*, Antwerpen-Amsterdam, 1974, pp. 423-427.

gewenste ammunitie leverde voor een grotere toenadering tussen Vlaanderen en Nederland en voor een verdere distantiëring van Frankrijk. We weten niet met zekerheid wanneer Van Roosbroeck en Van de Poel mekaar voor het eerst ontmoetten; ze waren echter zeker van elkaars inzet op de hoogte tijdens de vieringen van de 400ste geboortedag van Willem van Oranje in 1933. Dankzij een reis georganiseerd door de Volksuniversiteit Van den Reeck was Van Roosbroeck, in gezelschap van Gustaaf Schamelhout, aanwezig bij een herdenking in de Nieuwe Kerk in Delft op 17 april, tweede paasdag.²⁵ De door Verschaeve opgestelde eed – *Wij heffen hart en handen, voor 'theilder Nederlanden* – werd er afgenomen door Domela Nieuwenhuis.²⁶ Bovendien gaf Van Roosbroeck, zoals trouwens Wies Moens, dat jaar in Nederland een aantal voordrachten over de betekenis van de Prins voor Vlaanderen.²⁷ Ten slotte schreef hij een artikel over het leven van Willem in de jaren 1566 en 1567, dat opgenomen werd in een bundel die Geyl in opdracht van het Dietsch Studenten Verbond samenstelde en waarvoor Van de Poel intekenaar was.²⁸

In die periode evolueerden zowel Van Roosbroeck als Van de Poel, vanuit verschillende motiveringen, naar een veel meer uitgesproken pro-Duitse en antidemocratische houding. Een diepe haat tegen het bestaande francofone bestel in België, een daaruit voortvloeiend wantrouwen tegenover Frankrijk, een afkeer voor de harde vergelding afgedwongen van Duitsland in het Verdrag van Versailles, desillusie in het democratisch systeem en een toenemende bewondering voor de eerste verwezenlijkingen van het nationaalsocialisme waren daartoe de voornaamste impulsen. In het geval van Van Roosbroeck speelde bovendien het belangrijke feit dat hij, na het bekomen van een staatsbeurs, een studiereis ondernomen had in Duitsland. Hij had daar contacten gelegd met talrijke historici, waaronder Franz Petri, een van de pionieren van de *Westforschung*. In 1934, bij de vieringen van het driehonderdjarig bestaan van de passiespelen, reisde de Vlaamse historicus naar Oberammergau en woonde onderweg in Nürnberg, als privépersoon, voor één dag, de tweede Reichsparteitag bij, wat hem de gelegenheid bood de Führer van dichtbij gade te slaan. Over deze ervaring zou hij een tiental jaren later met begeestering rapporteren.²⁹ Van de Poel stond in diezelfde tijd in nauw contact met Leo Picard (die sinds 1934 ook reizen naar Duitsland ondernam), alsook met personeel van de Duitse ambassade in Den Haag, die hij zelfs, op hun aanvraag, ingelicht had over de

25. S. Janssens, Ten huize van Rob. Van Roosbroeck, in: *Tijdingen uit Leuven. Tijdschrift van de vereniging Historici Lovaniensis*, jg. 82, 1984, nr. 1, p. 6.

26. P. van Hees, Willem van Oranje, 1533 – 24 april – 1933, in: *Utrechtse historische cahiers*, nrs. 2-3, 1984, hoofdzakelijk pp. 97-100.

27. I. Schöffner, *Het nationaal-socialistische beeld [...]*, p. 328.

28. R. Van Roosbroeck, *Prins Willem in de jaren 1566 en 1567*, in: P. Geyl (ed.), *Wilhelmus van Nassouwe*, Middelburg, 1933, pp. 58-84 met verwijzing naar Van de Poel als intekenaar op p. 288.

29. R. Van Roosbroeck, Kantteekeningen en herinneringen, in: *DeVlag*, jg. 5, 1943, nr. 6, p. 323.

verblijfplaats van de erg antinazistische jezuïet Friedrich Muckermann tijdens een bezoek aan Breda.³⁰ Deze evolutie van de twee journalisten trok de aandacht van de toen nog in Londen verblijvende Geyl. In een en dezelfde brief van december 1934 beklagde hij zich schriftelijk bij Hendrik Borginon, toen kamerlid voor de Frontpartij, over de “*verwoed pro-Duitse strekking*” van de buitenlandse correspondent “C” [Van Roosbroeck] van *De Schelde*, alsook over diens Nederlandse collega. “*Laat Vlaanderen naar Holland kijken; en dat wil niet zeggen naar van de Poel en het Dagbl. van N. Brabant*”, schreef hij naar zijn correspondent.³¹ Voor Geyl, vanuit zijn Londense observatiepost, moest zowel in Nederland als in Vlaanderen een grotere zelfstandigheid tegenover Duitsland aan de dag gelegd worden.

Op 3 juli 1938 kruisten Van Roosbroecks en Van de Poels wegen zich nog eens. Op die dag vond in Gent op het Sint-Pietersplein het zesde Vlaams Nationaal Zangfeest plaats en de historicus was uitgenodigd om er de feestrede te houden. In zijn toespraak, getiteld *Het verleden leeft in ons, de toekomst hoopt op ons*, belichtte Van Roosbroeck de grote figuren uit de Vlaamse strijd en pleitte voor grotere samenhang in de toekomst. Hij sprak er o.a. deze woorden, waarmee hij teruggreep naar een van zijn Franse idolen uit de Clarté-tijd: “*Wij moeten geloof hebben in de eerlijkheid van elkander: we moeten ons verheffen kunnen boven de tegenstelling van een tijd; als een Romain Rolland in zijn ‘Au dessus de la mêlée’, moeten we den blik gericht houden op de groote waarden, op het eeuwig menselijke (...). En dan eerst – niet vroeger – keere elk naar zijn werk terug!*” In het publiek bevonden zich alle vooraanstaande Vlaamse nationalistes, waaronder August Borms en mevrouw Grammens, wier man wegens zijn taalgrensacties in de gevangenis zat. In een berichtgeving over de plechtigheid de volgende dag reproduceerde *Volk en Staat* de volledige tekst van Van Roosbroecks rede en vermeldde ook “*confrater Van de Poel, hoofdredacteur van het Dagblad van N. Brabant*” onder de aanwezigen opgemerkt te hebben.³² Of de twee bij deze gelegenheid met mekaar gesproken hebben is niet met zekerheid vast te stellen, maar hoogst waarschijnlijk. Zeker is echter dat Van de Poel in zijn verslagen over de manifestatie een korte samenvatting gaf van Van Roosbroecks rede.³³

Van Roosbroeck werd in die jaren erg in beslag genomen door het grootste wetenschappelijk project van zijn leven: de uitgave van de zesdelige *Geschiedenis*

30. Zie hierover: P. Stoop, *Niederländische Presse unter Druck. Deutsche auswärtige Pressepolitik und die Niederlande 1933-1940*, München e.a., 1987, pp. 252-255. Over de spannende levensloop van de jezuïet zie: H. Gruber, *Friedrich Muckermann 1883-1946. Ein katholischer Publizist in der Auseinandersetzung mit dem Zeitgeist*, Mainz, 1993.

31. Brief van P. Geyl aan H. Borginon van 1 december 1934 in: P. van Hees & A.W. Willemsen (red.), *Geyl en Vlaanderen. Deel III 1933-1966*, Antwerpen-Amsterdam, 1975, pp. 75-81.

32. Programma, 6e Vlaamsch Nationaal Zangfeest, in: *Volk en Staat*, 4 juli 1938, p. 3.

33. Vlaanderen getuigt!, in: *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*, 4 juli 1938 en Vlaanderen getuigen te Gent, in: *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*, 5 juli 1938.

van Vlaanderen, waaraan zowel zijn Leuvense promotor, Leon Van der Essen, als ook belangrijke historici uit Gent deelnamen. Toch bleef hij tot in 1939 geregeld bijdragen leveren in *Volk en Staat*. Daar werd hem ten slotte de extreem pronationaalsocialistische houding van de hoofdredacteur Herman Van Puymbroeck al te sterk; hij stopte (tijdelijk) zijn medewerking aan dit blad en aanvaardde het aanbod van Jef Sterkens³⁴ om hoofdredacteur te worden van het pas opgerichte weekblad *De Week* (later omgedoopt tot *Onze Week*). Daarin verdedigde Van Roosbroeck een neutraliteitspolitiek.

WERELDOORLOG II, COLLABORATIE EN ONMIDDELIJKE GEVOLGEN (1940-1953)

Aan deze acrobatische koorddans, waarin een onderscheid gemaakt werd tussen pro-Duitse sympathie en goedkeuring van het nationaalsocialisme, kwam plots een einde na de Duitse inval in België. Van Roosbroeck werd gecontacteerd door zijn collega Petri, die in de Militärverwaltung de rol van verantwoordelijke voor cultuur en wetenschap toegewezen had gekregen, en zijn Vlaamse vriend wou raadplegen over de te volgen koers op die gebieden. Van Roosbroeck werd kort nadien lid van de Vlaamse ss en engageerde zich toen volledig in de collaboratie. Hij werd aangesteld als lid van de Commissie ter Herziening van de Schoolboeken alsook van een heropgerichte Nederlandsche Cultuurraad, benoemd als docent aan de universiteit van Gent en later aangesteld als schepen voor onderwijs in Groot-Antwerpen. Bovendien nam de historicus herhaaldelijk het woord bij officiële plechtigheden, leverde bijdragen in *DeVlag*, *Balming* en *SS Man*, gaf les aan het ss-opleidingscentrum in Schoten en ook in Tölz (Duitsland). Enkele dagen voor de bevrijding van Antwerpen vluchtte Van Roosbroeck samen met zijn familie naar Duitsland en fungeerde er nog enkele maanden lang als lid van de door Jef Van de Wiele gevoerde Landsleiding, met verantwoordelijkheid voor cultuur en onderwijs.³⁵

Anders verliet het Van de Poel. Hoewel hij minder directe contacten had met Duitsland dan zijn Vlaamse collega, stond hij toch in Duitse diplomatieke kringen bekend als een "*deutschfreundlich*" journalist: hij had er immers steeds naar gestreefd zich te onthouden van kritische opmerkingen tegenover Duitslands politiek en gepoogd andere katholieke Nederlandse dagbladen ervan te overtuigen eenzelfde lijn te volgen. Dat hij daar niet altijd in slaagde was grotendeels het gevolg van de invloed van de Katholieke Wereldpost, een Nederlands persbureau met internationale contacten, dat in verbinding stond met tegen het nazisme gekante Duitse katholieken, waaronder de invloedrijke Muckermann. Kort na de

34. Jef Sterkens was het pseudoniem van Jef Steuren (1893-1952), wereldberoemd Vlaams tenor en vanaf 1935 directeur van de Koninklijke Vlaamse Opera in Antwerpen.

35. Over de Landsleiding zie: W.C.M. Meyers, *De Vlaamse Landsleiding. Een emigrantengeregering in Duitsland na september 1944?*, in: *Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, nr. 2, 1972, pp. 29-86.

inval veranderde Van de Poel echter van toon en begon uitgesproken positief te rapporteren over de toestand: een nieuwe tijd was aangebroken en Nederland moest op zelfstandige voet met Duitsland samenwerken en een corporatieve staat oprichten. Hij gaf een lange reeks artikelen uit over dit onderwerp door Max van Poll, publicist en voormalig Kamerlid.³⁶ Het hoeft daarom geen verwondering te wekken dat Van de Poel in juni 1940 aangesteld werd als lid van de Raad van Voorlichting die, onder het voorzitterschap van de NSB'er Tobie Goedewaagen, er moest voor zorgen de Nederlandse pers in toom te houden en 'gelijk te schakelen'. Van de Poel had gehoopt door zijn toegeevende instelling tegenover de Duitsers een graad van autonomie te kunnen vrijwaren voor de Nederlandse pers. Al enige tijd maakte hij zich hierover morele zorgen en hij ging te rade bij zijn geestelijke leider August Commissaris, leraar aan het seminarie in Ypelaar.³⁷ Toch kwam aan de illusie over een mogelijke samenwerking met de Duitse bezetter een abrupt einde. In januari 1941 werd Van de Poel gearresteerd door de Sicherheitsdienst, beschuldigd van spionage en antinazistische activiteiten, opgesloten in een huis van bewaring in Breda en ten slotte in augustus vervoerd naar het kZ van Neuengamme als gevangene nr. 5919.³⁸

Op 2 september schreef zijn echtgenote naar Speleers om hulp en met de vraag Vlaamse prominenten zoals Verschaeve en Borms over zijn geval in te lichten³⁹, maar haar man werd uiteindelijk – om nog steeds niet volledig opgelukte redenen – pas vrijgelaten einde 1943, niet zonder eerst nog elf maanden in het Aussenlager in Wittenberge, te zijn tewerkgesteld.⁴⁰ Na zijn terugkeer in Breda werd hij opnieuw aangesteld als adviseur bij de uitgeverij Neerlandia, maar moest, wel te verstaan, een laag profiel houden. Nochtans raakte hij ook ditmaal weer in moeilijkheden wegens verdachte antinazistische stellingnamen en moest voor enige tijd in de zomer van 1944 weer onderduiken.⁴¹ Bij de bevrijding van Breda door de 1ste Poolse Pantserdivisie einde oktober 1944 kreeg Van de Poel het onverwachte bezoek van officier George Czetwertynski, een voormalig medegevangene in Neuengamme met wie hij nauwe vriendschap gesloten had en die erin

36. Later uitgegeven als brochure onder de titel *Op een keerpunt van den tijd*, Breda, 1940.

37. August Commissaris (1897-1957), priester en historicus, was een van de promotors van de Brabantia Nostra beweging en werd door Albert Van de Poel beschouwd als geestelijke raadgever. Zie: J. Brouwers, *Vraagtekens bij een geval van collaboratie [...]*, p. 55.

38. Zie in dit verband: Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), Amsterdam, archief 20, inventarisnummer 2214: *Bericht über die nachrichtendienstliche und staatsfeindliche Tätigkeit der Zentralstellen des internationalen politischen Katholizismus in Holland*, stammend uit het archief van de Generalkommissar für Verwaltung und Justiz. Hauptabteilung für Erziehung und Kirchen en waarschijnlijk daterend van juli 1940.

39. Vgl. J. Dedeurwaerder, *Professor Speleers [...]*, pp. 701-702.

40. W. Benz & B. Distel, *Der Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*, Band 7, München, 2008, pp. 540-541.

41. J. Brouwers, *Vraagtekens bij een geval van collaboratie [...]*, p. 62.

geslaagd was, tijdens een transport naar Noord-Frankrijk, te ontsnappen en zich te laten inlijven in het Britse leger. De eerste vraag die de Pool hem stelde was: “Is je boek al klaar?” Van de Poel had hem beloofd, eens terug in vrijheid, een boek te schrijven over zijn kz-ervaringen. Na dit bezoek pende Van de Poel in enkele maanden tijd waarschijnlijk de beste tekst die hij ooit samenstelde.⁴² In tegenstelling tot de memoires over zijn studententijd in Gent, beschreef hij hierin, in zakelijke en pregnante stijl, het *univers concentrationnaire* van Neuengamme. Het boek verscheen in 1945 en een Duitse vertaling volgde drie jaar later.⁴³ De Nederlander publiceerde in die tijd ook een reeks artikelen over het eerste Neuengamme proces en fungeerde in het tweede zelfs als getuige.⁴⁴

Onmiddellijk na de bevrijding van Nederland werd Van de Poel verdacht van collaboratie en in januari 1947 werd hem door de Commissie voor de Perszuivering (CPZ) het verbod opgelegd gedurende zeven jaar werkzaam te zijn als journalist. In een brief aan Gerretson van februari 1948 beklagde hij zich erover niet meer over een eigen dagblad te beschikken om tegen de Indiëpolitiek van de regering “op de zuidelijke vleugel het commando over een huzarenraid te kunnen voeren”.⁴⁵ Van de Poel beschouwde zijn veroordeling als onrechtvaardig en ging in beroep. Met de steun van vroegere medewerkers en vrienden werd hij door de Raad van Beroep voor de Perszuivering (RBVP) in juni van dat jaar in ere hersteld en werd het vorige vonnis nietig verklaard. Nog net voordien werd hem door de socioloog P.J. Bouman, voormalig medewerker aan Jan Romeins *De lage landen bij de zee* en pas benoemd tot hoogleraar in Groningen, gevraagd of hij wilde helpen bij het verzamelen van informatie over de april-mei-stakingen van 1943 in Breda.⁴⁶ Twee jaar later verscheen de door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie uitgevoerde studie.⁴⁷ Toch liet Van de Poel in die tijd zijn stem ook horen in Vlaanderen: in begin 1949 verschenen in het jezuïetenweekblad *De Vlaamse Linie* enkele controversiële antirepressie artikelen van zijn hand.⁴⁸ Toen woonde Van Roosbroeck

42. A. Van de Poel, *Neuengamme. Getuigenis over het ongemaskerde nationaal-socialisme van een Duitsch concentratiekamp*, Heerlen, 1945 (verscheen in hetzelfde jaar ook bij Standaard Boekhandel, Antwerpen).

43. A. Van de Poel, *Ich sah hinter dem Vorhang. Ein Holländer erlebt Neuengamme*, Hamburg, 1948. Het manuscript van een nooit gepubliceerde Engelse vertaling bevindt zich in het BHIC, Archief J.E.A. Van de Poel, toegang 327, inv. nr. 59.

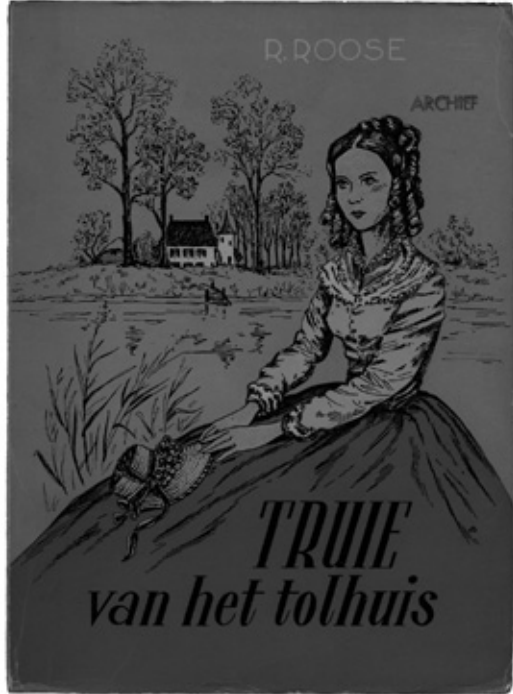
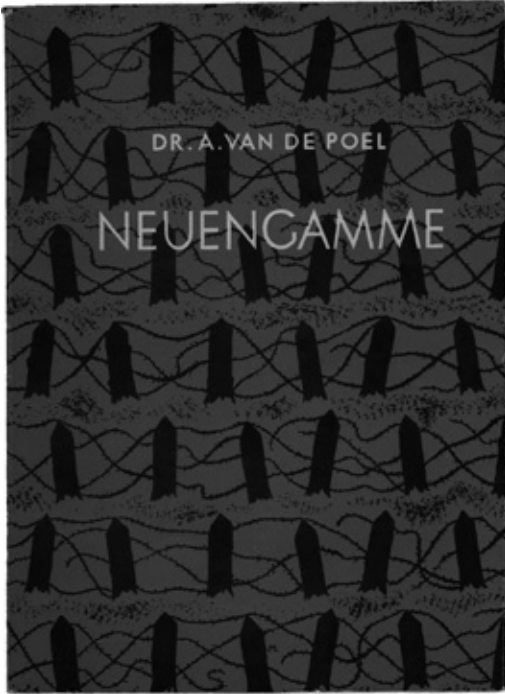
44. *Elseviers Weekblad*, 27 april, 11, 18 en 25 mei 1946.

45. Brief van A. Van de Poel aan Gerretson, d.d. 9 februari 1948 geciteerd in J. Brouwers, *Vraagtekens bij een geval van collaboratie [...]*, p. 89.

46. Zie hierover: J. Bakker, *J.E.A. van de Poel en de april-meistakingen van 1943 in Breda [...]*, pp. 135-164.

47. P.J. Bouman, *De april-mei-stakingen van 1943*, Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, nr. 2, 's-Gravenhage, 1950.

48. K. Drabbe, *De Vlaamse Linie en de heropleving van de naoorlogse Vlaamse beweging*, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 57, 1998, nr. 4, p. 230 en *De Vlaamse Linie*, 8 en 22 april en 6

A. Van de Poel, *Neuengamme* en R. Roose, *Truie van het tolhuis*.
[Eigen verzameling auteur]

al bij Van de Poel op de Baronielaan in Breda. Volgens latere eigen verklaringen had hij zelfs Van de Poel geholpen bij het schrijven van sommige van de teksten voor Bouman⁴⁹; misschien zelfs inspireerde de historicus de journalist ook bij het opstellen van de reeks artikelen in de *Vlaamse Linie*.

Rond de tijd van de Duitse capitulatie was Van Roosbroeck met een vals paspoort naar België teruggekeerd en moest zich, wegens opsporingen door de veiligheidsdienst, verschuilen bij vrienden en familieleden. Lang duurde het echter niet vooraleer de historicus, eerst geholpen door Manu Ruys en later door anderen, steeds anoniem of onder schuilnaam, weer de pen opnam in de tijdschriften *Golfslag* en *Wit en Zwart*. Ergens in 1947 werd het hem duidelijk dat de terdoodveroorde-

mei 1949. Op de eerste twee van deze artikelen werd in het nummer van 29 april 1949 heftig gereageerd door Ludovic Moyersoën, toen CVP-volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Aalst.

49. Vgl. BHIC, Zwart Nationaal Front, toegang 234, inv. nr. 3135: J. Vriens, Gesprek met dr. R.G.E. Van Roosbroeck. Drie kleine rapporten over de stakingen bevinden zich trouwens, samen met de kopij van een door Van de Poel ondertekende brief d.d. 30 juni 1947, in het ADVN, BE ADVN AC472 - Archief Robert Van Roosbroeck.

ling van januari 1946 weldra in beroep bekrachtigd zou worden en dat zijn oude weggenoten, waaronder Herman Vos, hem niet konden helpen. Onherkenbaar onder baard en knevel en “*vermomd als verhuizer*”⁵⁰ stak hij de Nederlandse grens over en kreeg, na korte omzwervingen, onderdak bij Albert Van de Poel. Zeven jaar lang zou hij er ondergedoken blijven en om den brode teksten leveren aan talloze tijdschriften en uitgevers, daarbij geholpen door het netwerk van de katholieke Brabantse beweging (waaronder de Tilburgse apotheker Piet Mutsaers⁵¹, vriend van Van de Poel), door de abdijen van Averbode en Tongerlo, evenals door uitgeverij Boekengilde Brederode van Valère Depauw. Nooit heeft de historicus zoveel teksten gepubliceerd als in die tijd en het is onbegonnen werk in dit korte bestek hier een uitvoerige beschrijving van te geven.

Toch dient, vanwege zijn inhoud, een werk hier vermeld, namelijk *Truie van het tolhuis*. Het verhaal speelt zich grotendeels af in Schelle aan de Rupel ten tijde van de Boerenkrijg en behandelt de kalverliefdes van Truie, een braaf Vlaams meisje uit een adellijk geslacht, dochter van een advocaat-fiscaal. Haar liefde gaat uit naar twee jongemannen van zeer divers pluimage: enerzijds voelt zij een innige neiging naar jonker Jan Van Laerhof, die echter zijn intrede doet bij de norbertijnen in Tongerlo; anderzijds wordt zij aangetrokken door Boudewijn de Kelder, een schilder die zich naar Parijs begeeft en daar in de ban geraakt van revolutionaire ideeën. Wanneer de toestand in Vlaanderen zich toespitst sluit Jan zich aan bij de Brigands, terwijl Boudewijn opteert voor de Fransen en hun moderne kijk op de wereld en een aanstelling aanvaardt in de municipaliteit van Antwerpen. Het verhaal heeft een happy end: Jan keert ten slotte naar zijn klooster terug en Truie zoekt, ondanks haar sympathie voor de boeren, toenadering tot Boudewijn.

Van Roosbroeck kende, wel te verstaan, de geschiedenis van de Boerenkrijg⁵² en vernoemt in zijn verhaal ook enkele historische feiten en figuren zoals Jozef Van Gansen⁵³ en Emmanuel Rollier. Het werkelijke belang van het verhaal schuilt

50. G. Van Hoof, Van man tot man met Van Roosbroeck, in: *De Standaard*, SdL, 11 april 1969.

51. Piet Mutsaers (1910-1991), als student actief in de katholieke studentenbeweging en nadien prominent in de oprichting van Brabantia Nostra, werd tijdens de oorlog secretaris van de Tilburgse afdeling van de Nederlandsche Unie. Deze wilde wel samenwerken met de Duitse bezetters, maar behield toch een afstandelijke houding tegenover de nationaalsocialisten. Na de oorlog werd Mutsaers medestichter en redactielid van het tijdschrift *Edele Brabant*, orgaan van de Brabantse beweging. Zie hierover: J.L.G. van Oudheusden, *Brabantia Nostra een gewestelijke beweging voor fierheid en 'schoner' leven 1935-1951*, Tilburg, 1990, passim.

52. Hij had erover uitvoerig gepubliceerd in: R. van Roosbroeck, Die Bauernaufstände in den südlichen Niederlanden im Jahre 1798, in: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, jg. 7, 1937, nr. 4, pp. 328-340. Dit artikel werd wegens zijn ‘*germanisches Volkstum*’-gevoel fel bekritiseerd door Floris Prims in: De wording van het nationaal bewustzijn in onze gewesten. De strijd om ons Nationaal-zijn tegen Frankrijk, in: *Elckerlyc*, jg. 4, 11 juni 1938, nr. 24, pp. 11-12.

53. Bij de viering in Herentals op 17 mei 1942, van de 100ste verjaardag van Van Gansens overlijden, had Van Roosbroeck trouwens een rede gehouden over de Boerenkrijg. Zie hierover: *Van*

echter in de rechtvaardiging gegeven door Boudewijn aan Truies vader voor zijn collaboratie met de bezetter: *"In 't boerenfolk had ik nooit Brigands ontdekt... en in de Fransen geen plunderaars. Nu weet ik hoe blind en verblind ik was. En toch, heer fiscaal, het nieuwe moet komen, het is gerecht, het is nodig, maar met hen moeten wij het zoeken, met het volk... en zonder vreemden moet het al gewrocht worden."*⁵⁴ Dit lijkt wel een verkapt pleidooi 'pro domo' van Van Roosbroeck voor zijn eigen collaboratie met de Duitse bezetter. Het verhaal, waarschijnlijk geschreven in de woning van Van de Poel, verscheen in 1955 onder Van Roosbroecks meermaals gebruikt pseudoniem R. Roose bij uitgeverij Altiora van de Averboodse abdij.⁵⁵ Het draagt als opdracht: *"Voor al de Vlaamse Truie's en alle Boudewijns"* en blijft een van de minst bekende maar intrigerendste teksten van de historicus. Van de Poel moet het verhaal zeker gekend en waarschijnlijk gelezen hebben.

LATERE JAREN

Ondanks het feit dat Van Roosbroeck zich enigszins moet hebben thuis gevoeld bij de familie Van de Poel (hij werd door de kinderen 'oom' genoemd⁵⁶), werd begrijpelijkerwijs het bestaan als onderduiker hem al te bar. Begin 1954 bezocht hij Geyl en deze beloofde hem te interveniëren bij Leendert Donker, toenmalig Nederlands minister voor Justitie en een kennis van Geyl uit de tijd van hun gemeenzame internering in Sint-Michielsgestel.⁵⁷ In mei van dat jaar werd Van Roosbroeck medegedeeld dat hem, mits hij zich regelmatig meldde bij de politie, de toelating gegeven werd zich te vestigen in Oosterhout. August Commissaris, sinds 1943 aldaar als pastoor aangesteld, was behulpzaam in het vinden van een tijdelijke woning en twee jaar later van een aangepast huis. De historicus ging nog enige tijd door met schrijven onder schuilnamen, maar stilaan kon hij, dankzij zijn menigvuldige contacten in Duitsland, opnieuw beginnen deelnemen aan congressen en vergaderingen in dat land en publiceren onder eigen naam.⁵⁸ Ten slotte vond ook in Vlaanderen een heropstanding plaats en werd nieuw wetenschappelijk werk van de historicus uitgegeven.

Van de Poels verdere levensloop daarentegen verliep eerder in de schaduw. Tot aan zijn pensionering bleef hij actief als adviseur bij de uitgeverij Neerlandia

Gansen Gedenkboek 1842-1942, Antwerpen, s.d., pp. 83-100.

54. R. Roose [= R. Van Roosbroeck], *Truie van het tolhuis*, Averbode, s.d., p. 141.

55. Het boek zelf is niet gedateerd en in een brief aan Paul Hardy vermeldt Van Roosbroeck 1954 als het verschijningsjaar. In R. Gesquière & P. Quaghebeur, *Averbode een uitgever apart 1877-2002*, Averbode, 2002, wordt het jaar van uitgave echter aangegeven als 1955.

56. Schriftelijke mededeling aan auteur door mevrouw van den Brink-Van de Poel.

57. In St. Michielsgestel, een voormalig kleinseminarie, bevonden zich tussen 1942 en 1944 een aantal bekende Nederlandse gijzelaars waaronder vele toekomstige prominenten.

58. Zie hierover: A. Van Nimmen, *Robert Van Roosbroeck - Ein flämischer Historiker und seine Beziehung zu Deutschland [...]*, pp. 293-312.

en was van 1954 tot 1961 waarnemend hoofdredacteur van *De Nieuwe Limburger* uitgegeven in Maastricht. In 1958 nam hij deel aan een viering voor Van Roosbroecks 60ste verjaardag georganiseerd door Bernard Stappaerts⁵⁹ en Herman Elen⁶⁰, destijds secretaris van Van Roosbroeck als schepen van Onderwijs. Het feestje vond plaats in een restaurant/hotel op het Landgoed de Rosep in de Oisterwijkse bossen, waarvan de uitbater Arnold Meijer was, voormalig leider van het Nederlands Zwart Front. Aan de feesteling werd een exemplaar van de *Historische Encyclopedie* van Winkler Prins aangeboden.⁶¹ Nadien zijn geen verdere contacten tussen de twee protagonisten van dit verhaal aantoonbaar.

Van de Poel overleed op 2 oktober 1971 en werd begraven op Vogelenzang in Breda. Van Roosbroeck overleefde hem bijna zeventien jaar: hij stierf op 14 mei 1988 in Oosterhout, nadat hem nog officieel eerbetoon te beurt gevallen was in Duitsland, Nederland en Vlaanderen. Zijn stoffelijk overschot werd vier dagen na zijn overlijden ter aarde besteld op het Schoonselhof in Antwerpen.

BESLUIT

Bij het beschrijven van levenslopen blijven altijd vele vragen onbeantwoord. Dit is ook het geval bij Van de Poel en Van Roosbroeck. Zo zullen we waarschijnlijk nooit met zekerheid weten waarom precies Van de Poel in 1941 gearresteerd werd en dan weer plotseling in 1943 vrijgelaten.⁶² Veel tijd werd hieraan besteed tijdens het verhoor door de CPZ en nog meer tijdens de zittingen van de RBVP. Men kwam uiteindelijk tot enkele aannemelijke veronderstellingen, maar eenvoudige beweegredenen werden niet gevonden. Dit geldt tevens voor de vraag waarom Van Roosbroeck einde 1940 lid werd van de ss-Vlaanderen. Ook hierover bestaan verschillende hypothesen, maar geen waterdichte verklaringen. Het ligt zeker niet in de bedoeling van dit korte bestek hierover definitieve opinies te uiten.

Eén vraag dringt zich echter op: waarom nam Albert Van de Poel in 1947, nadat hij zelf de donkere zijden van het nazisme aan den lijve had ondervonden en terwijl hij zelf nog onder verdenking stond van collaboratie, de beslissing een ter dood veroordeelde Vlaming onderdak te verschaffen in zijn huis? Het antwoord op deze vraag hangt niet zozeer af van feitenanalyse als wel van de interpretatie

59. Bernard Stappaerts (1900-1981), voormalig aanhanger van het VNV, zou in 1959 voorzitter worden van de Volksunie Antwerpen. Zie B. De Wever, *Stappaerts, Bernard*, in: *NEVB [...]*, p. 2854.

60. Herman Elen, in de dertiger jaren medewerker aan een aantal gidsboeken voor België, was lid geworden van de SS-Vlaanderen, werkte voor Van Roosbroeck als secretaris wanneer deze schepen van Onderwijs werd voor Groot-Antwerpen en vluchtte, juist voor de bevrijding, samen met de historicus en zijn familie naar Duitsland.

61. ADVN, BE ADVN AC472 – Archief Robert Van Roosbroeck.

62. Zie hierover L. De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 4, 's-Gravenhage, 1972, p. 601 en J. Brouwers, *De politieke charges van Albert van de Poel [...]*, pp. 141-142.

van menselijke motiveringen. Waarschijnlijk speelden hier vele factoren mee. Vast staat dat, zoals aangetoond in deze bijdrage, Van de Poel en Van Roosbroeck vele gemeenschappelijke ervaringen en idealen deelden, zoals een verachting voor het francofone Belgische bestel, een Groot-Nederlandse visie, sympathie voor Duitsland en, misschien bovenal, een aantrekking tot geëngageerd journalistiek. Voor een werkelijke vriendschap bestaan echter geen afdoende bewijzen, behalve een zin uit een interview van de historicus met Pieter Jan Verstraete in 1983. Daarin verklaarde Van Roosbroeck, niet in verband met zijn onderduiking in het huis van Van de Poel, maar wel naar aanleiding van zijn latere huisvesting in Oosterhout: *"In Breda woonde een oud-student van de voormalige vernederlandste universiteit van Gent tijdens de Eerste Wereldoorlog, dr. Bert van der Poel [sic]. We waren toen al jaren bevriend met mekaar..."*⁶³ Het is echter uiterst verwonderlijk dat in geen van hun beider archieven ook maar enig spoor van de andere te vinden is: geen beoordeling, geen briefwisseling, niets. Misschien werden, uit discretie en om veiligheidsredenen, zulke sporen uitgewist; wellicht duiken er nog wel eens op. Ondertussen kunnen we enkel veronderstellen dat Van de Poel zijn moedige beslissing nam uit respect voor de Vlaming en uit de overtuiging dat ze beiden, om verschillende redenen en met andere doeleinden, het welzijn van hun eigen land – hoe verkeerdelijk ingeschat ook – voor ogen gehouden hadden en dus valselijk vervolgd en veroordeeld waren. Het feit dat Van de Poel, na de Tweede Wereldoorlog, in *De Vlaamse Linie* een lans brak voor de 'slachtoffers' van de repressie zou wellicht nog de best mogelijke verklaring kunnen leveren voor de tijdelijke opname van de Vlaming in zijn gezin.

Armand Van Nimmen (°1935) is doctor in de economische wetenschappen. Na een loopbaan in de Wereldbank volgde hij historische seminaries aan de universiteit van Wenen en legde zich daarna toe op de studie van Van Roosbroecks leven en zijn tijdgenoten.

63. P.J. Verstraete & K. Barrezele, *Vlaamse portretten [...]*, 1, p. 124.